

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İSTİHBARAT ÖRGÜTLERİNİN KURUMSALLAŞMASINDA OSMANLI DEVLETİ'NİN ETKİSİ

THE EFFECT OF THE OTTOMAN STATE ON THE INSTITUTIONALIZATION OF THE INTELLIGENCE ORGANIZATIONS OF THE REPUBLIC OF TURKEY

Öz

Örgütler etkin ve verimli olabilmek için kurumsallaşmaya çalışmaktadır. Örgütlerin sistematik çalışabilmesi açısından kurumsallaşma önemlidir. Devletler içinde istihbarat örgütlerinin kurumsal bir yapıda olması önemlidir. Teknolojinin gelişmesi, karar alıcıların politik yaklaşımları ve rakip devletlerin hızla güçlenmesi sebepleri ile istihbarat anlayışının da dinamik bir yapı içerisine girmesi zorunlu olmuştur. Uygarlıklardan imparatorluklara, Vestfalya antlaşması ile birlikte temelleri atılan modern devletlerden günümüze kadar da istihbarat her zaman önemini korumuştur. Avrupa'da kriptoloji ve arşivlemenin gelişmesi ile birlikte istihbarat faaliyetlerini kurumsal bir yapı içerisinde gerçekleştirilmesinin ilk temeli de atılmış oldu. Bu gelişmelere karşı dönemin güçlü imparatorluğu olan Osmanlı İmparatorluğu'nda istihbarat gelişmiş olmasına rağmen daha farklı bir yapıya bürünme ihtiyacı olduğu anlaşılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneksel istihbarat faaliyetleri ve örgütlenme yapısı ile birlikte daha yenilikçi bir yaklaşım sergilemesi başarı sağlasa da Avrupa'da gelişen teknolojinin hızına da adapte olamamıştır. Bu çalışma ile birlikte on beşinci yüzyılda Osmanlı Devleti'nin istihbarat örgütlerinin ilk kurumsallaşma hareketleri net bir şekilde gerçekleşme de modern Türkiye Cumhuriyeti'nin istihbarat örgütlerinin kurumsallaşmasına nasıl etki ettiği araştırılmıştır.

Andaç KARABULUT*

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

E-posta/E-mail:
andac.karabulut@bozok.edu.tr

Orcid: 0000-0002-5620-2344

Başvuru/Submitted: 02.01.2023

Kabul/Accepted : 20.01.2023

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Güvenlik, Ulusal Güvenlik, İstihbarat.

Abstract

Organizations are trying to institutionalize in order to be effective and efficient. Institutionalization is important for organizations to work systematically. It is important for intelligence organizations to have an institutional structure within the states. Due to the development of technology, the political approaches of decision-makers, and the rapid strengthening of rival states, it has become necessary for the understanding of intelligence to enter a dynamic structure. From civilizations to empires, from the Westphalian states to the present day, intelligence has always maintained its importance. With the development of cryptology and archiving in Europe, the first foundation of intelligence activities in an institutional structure was laid. Against these developments, it was understood that the Ottoman Empire, which was the powerful empire of the period, needed to take on a different structure, although intelligence was developed. Although the Ottoman Empire's more innovative approach with its traditional intelligence activities and organizational structure was successful, it could not adapt to the speed of the developing technology in Europe. In this study, although the first institutionalization movements of the intelligence organizations of the Ottoman Empire in the fifteenth century did not occur clearly, how the modern Turkish Republic affected the institutionalization of the intelligence organizations was investigated.

Keywords: International Relations, International Security, National Security, Intelligence.

Giriş

Feodal derebeyliklerinden imparatorluklara, devletlerden ulus üstü örgütlere kadar istihbarat her zaman önem kazanan bir durum olmuştur. Özellikle karar alıcılar rejimi korumak ve/veya rakip ülkelerden haberdar olmak için istihbarat konusuna önem vermişlerdir. Sun Tzu bu konuda *Öngörü, hayaletler veya tanrılardan, kehanetler ve işaretlerden elde edilemez. İnsanlarca öğrenilen bilgiden elde edilmelidir* ifadesi ile istihbaratın önemini vurgulamıştır (Tzu, 2017:76-79).

Ülke çıkarlarını maksimize etme açısından da istihbarat önemli bir rol oynamaktadır. Adrian Wolfberg ve Brain Young'ın *İstihbarat Ulusal Gücün Bir Enstrümanı mı?* konulu makalesinde istihbarat ve istihbarat faaliyetlerinin asker ile özdeşleştiği belirtilmektedir. Gelişen zaman ile birlikte istihbarat diplomasi, askerî ve ekonomik ulusal güç unsurlarının bir aracı olarak belirtilmiştir. Halbuki geçmişte araç olarak görülen istihbarat, günümüzde devletlerin milli güç unsurları arasında yer almaktadır. Çünkü ekonomi, askerî operasyonlar veya diplomasi ile ilişkilendirilen istihbarat, özünde toptan değerlendirilmesi gereken bir konudur. Örneğin, operasyonel istihbarat asker ile özdeşleşmektedir. Ekonomik güvenliğin sağlanması veya düşman ülkeye gerçekleştirilecek topyekûn savaş esnasında savaşın ne kadar sürdürülebileceği, savaş sonrasında ülkelerin ne kadar zamanda ülke alt yapısını revize edeceğini bilmek ekonomik istihbaratın konusudur (Wolfberg ve Young, 2016:26-28; Özdağ, 2008:15-115; Jablonsky, 2023:104-114; a. Morgenthau, 1970: XII; b. Morgenthau, 1970:355-365).

Devletler için istihbaratın Sanayi Devriminden sonra önemi hızla artsa da Soğuk Savaş ile birlikte bilimsel çalışmaların konusu haline gelmiştir. Özellikle Batılı kaynaklarda istihbaratın önemi literatür çerçevesinde Soğuk Savaş dönemine atıf yaparak değerlendirilmektedir. Ancak Ioanna Iordanou'nun yazmış olduğu *Venedik Gizli Servisi* konulu eser bu dönemsel açıklamadan istisna tutulması gerekmektedir. Iordanou'nun eserine göre on dördüncü yüzyıldaki Venedik Devleti istihbaratı, dönemin ülkelerine göre daha profesyonel bir şekilde işlemektedir. Venedik Devleti'nin özellikle kriptoloji, arşivleme, casusluk faaliyetlerine katılım ve istihbaratın yegâne amacı konularını sistematik bir temelde irdelediği belirtilmektedir (Iordanou, 2019:21-50).

Osmanlı Devleti on altıncı yüzyıldan itibaren istihbarat çalışmalarını sistematik bir hale getirmeye çalışmıştır. Geçen zaman ve gelişen teknoloji ile birlikte Osmanlı'nın istihbarat anlayışı değişmiştir. Osmanlı Devleti özellikle askerî istihbarat alanında hızlı değişime ihtiyaç duymuştur. Geleneksel istihbarat anlayışı yerine I. Dünya Savaşı ile birlikte Batı tarzı istihbarat anlayışına adapte olmaya çalışmıştır.

On altıncı yüzyıldan günümüze kadar ülkelerin istihbarat konusuna yaklaşımları sistematik çerçevede gerçekleşmektedir. Bu çalışmada öncelikle kurumsallaşma kavramının tanımı açıklanmaya çalışılmıştır. Örgütler için kurumsallaşmanın önemine de ayrıca değinilmiştir. Çalışmanın devamında ise on beşinci yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin istihbarat çalışmalarında kurumsallaşma çalışmaları ve Cumhuriyet sonrasında Türkiye'nin istihbarat anlayışındaki kurumsallaşma süreci literatür araştırması ile açıklanmaya çalışılmıştır.

1. Kurumsallaşma Kavramına Genel Bakış

Örgütlerin akılcı bir şekilde değiştiği ve bu değişim ile birlikte örgüte uygun bir yapı ve uygulama seçtikleri belirtilmektedir. Kurumsal teorisyenler, örgütlerin yaşamış olduğu değişimin teknolojik, ekonomik vb. değişimlerden ziyade inanç, değer gibi faktörlerden etkilendiğini savunmaktadırlar. Ayrıca kurumsallaşma teorisi örgütlerin çevrelerine nasıl uyum sağlayacağını açıklamaktadır. Bu doğrultuda kurumsallaşma teorisyenleri teknolojidenden ziyade bilgi, inanç ve kuralları argüman olarak kullanırlar. Bu sayede örgüt, toplum tarafından daha doğru algılanır. Örgüt, çevresinde gelişen fırsatları veya tehditleri net bir şekilde algılar (Özkara, 2000:1-6).

Örgütün eski yapısı ile yeni yapısını bir araya getiren kurumsallaşma konusu üzerine çeşitli bakış açıları vardır. Selznick'e göre kurumsallaşmada çevre faktörü önemlidir. Bu doğrultuda örgüt için teknik ve kabiliyet dikkat çekici bir araçtır. Berger'a göre güdü ve davranışlar, örgütün çevresine etki etmektedir. Berger'ın belirttiği kurumsallaşma üç evreden meydana gelmektedir: Dışsallaşma (kişinin kendisi ve sosyal çevre içerisinde ilişkide olduğu bireylerin hareket halinde olması), objektifleştirme (gerçekleştirilen hareketlerin kişi ile ilgisi olmayan dışsal gerçeklerinin olduğunu icra etmek) ve içselleştirme (nesnelleştirilen çevrenin tarafımızca özümsemesi) (Aydın ve Tan, 2019:227-230).

Kurumsallaşma, örgütün ayrı bir kimlik kazanmasında önemlidir. Kurumsallaşma aynı zamanda örgüt standartlarını belirlerken yeniliklere de açık olmayı gerektiren bir yaklaşım sergilemekte ve örgütün çevresel değişimlere olan adaptasyonuna hız kazandırmaktadır. Ayrıca örgütün misyon, vizyon, teşkilat yapısı ve stratejilerini belirlemesine katkı sağlamaktadır (Erbaş, 2022:216-220).

Denise Fleck *Kurumsallaşma ve Organizasyonel Uzun Vadeli Başarı (Institutionalization and Organizational Long-term Success)* konulu makalesinde kurumsallaşan örgütlerin uzun vadede başarılı olduğunu belirtmiştir. Ancak kurumsallaşmada kalıcılık sağlanırken bu durumun örgütün yeniliğe adapte olmadan gerçekleşmesi, örgütün üretkenliğini olumsuz etkileyecektir. Bu durum aynı zamanda örgüt liderinin kararsızlığını ortaya çıkaracaktır (Fleck, 2007).

Örgütlerin kurumsallaşması adillik ve hesap verilebilirlik gibi sorumlulukları bir araya getirmektedir. Kurumsallaşan örgüt prosedürleri ve rolleri belli standartlarda icra etmesi gerekmektedir. Bu durum kurumsallaşmada formalleşme alt başlığını ortaya çıkarmaktadır. Formalleşme ile birlikte örgüt yapısı ve şeması, dikey hiyerarşi, kontrol alanı, iş bölümü ve uzmanlaşma özelliklerini meydana getirir. Formalleşme ile birlikte profesyonelleşme ve tutarlılık da bir o kadar önemlidir. Örgütlerin tutarlı davranışları diğer örgütleri taklit etmesi ile başlayabilmektedir. Bu duruma izomorfizm adı verilmektedir:

Örgütler faaliyet alanında muvaffak olan diğer örgütlerin yapılarını, eylemlerini, süreçlerini ve hatta politikalarını kurumsal baskıdan dolayı taklit etmekte ve giderek birbirine benzeyen örgütler ortaya çıkmaktadır. Kurumsallaşma yaklaşımına göre bu durum meşrulaşma çabasıdır. Tutarlılık ve devamında benzeşmeler arttıkça meşruluk oranı da o ölçüde artacak ve nihayetinde örgütler kurumsallaşmaya başlayacaklardır (Topbaş, 2021: 50-58).

Örgütlerin kurumsallaşması ile birlikte kimlik kazanması ve bu sayede meşrulaşmasının önü de açılmaktadır. Kurumsallaşma ile birlikte sahiplenilen kimlik, örgüt üyelerinin veya örgütte çalışanların aidiyet duygusunu da arttıracaktır. Ancak burada liyakat konusu öne çıkmaktadır. Örgütün felsefesi ve davranışı, örgütün imajını sağlamaktadır. Bu sayede örgüt hem çevresine hem de rakiplerine karşı bir imaj kazanır. Ancak liyakatin sağlanamaması bu duruma engel oluşturur (Akyar, 2014:8-10).

2. Osmanlı İstihbarat Teşkilatlarının Kurumsallaşma Girişimleri

Osmanlı Devleti kapsamlı bir istihbarat faaliyetinde bulunmuştur. Osmanlının akıncı birlikleri ile başlayan istihbarat faaliyetleri hızla Osmanlı istihbaratını geliştirmeye başlamıştır. Yavuz Sultan Selim ile birlikte istihbarat faaliyetlerinde kurumsallaşmanın ilk adımları atılmıştır. Yavuz Sultan Selim'in *Akıncının kanunnameleri bulunmaktaydı, ona göre müracaat oluna* sözü bilinmektedir. Ayrıca Akıncılar, onun döneminde onbaşı, yüzbaşı ve binbaşı rütbeleri ile dikey bir örgüt şemasına sahip olmuştur. Yavuz Sultan Selim'in akıncılar üzerindeki sistematik çalışması aslında bir kurumsallaşma çalışmasının ilk örneğini oluşturmaktadır (Tacan, 1936:25-66).

On dördüncü yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'nin fethettiği Rumeli topraklarına Voynuk Teşkilatı, Kanun-ı Öşür ve Haraç ve Sair Rusum ve Bac-ı Reaya-ı Liva-ı Pojega Kanunnamesi ile kurulmuştur. Osmanlı Devleti, Voynugan defteri tutaraktan teşkilat mensuplarını kayıt altına almaya çalışarak arşivlemede bulunmuştur. Voynuk teşkilatı kâtip, voynuk casuslar olarak hiyerarşik bir düzende teşkilatlanmaya çalışmıştır. Rumeli coğrafyasında başarılı casusluk faaliyeti gösteren teşkilatın varlığı 1878 yılında sona ermiştir (Ercan, 1983:115-126).

On altıncı yüzyılda Osmanlı Devleti'nde maaşlı casusluk faaliyetlerinde bulunan casusların ortaya çıktığı belirtilmektedir. Haldun Eroğlu'na göre Osmanlı'da casusluk bir meslek dalı haline gelmiştir. On altıncı yüzyılda maaşlı casusluk bir sistematığe dönüşse de kurumsallaşamamıştır. On altıncı yüzyılın ortaları ve on yedinci yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti iç istihbarata önem vermiş, padişahlardan ziyade vezirler istihbarat faaliyetlerinde rol oynamıştır. Ancak bazı vezirlerin rüşvet alması sebebiyle istihbarat faaliyetleri etkin olamamıştır (Eroğlu, 2003:18-19).

On sekizinci yüzyılda Osmanlı Devleti, Fransız İhtilali sebebiyle gelişen yeni düşünce akımlarına adapte olamamış ve Avrupa'da ortaya çıkan yeni güçler dengesi nedeniyle Avrupa ile tek başına mücadele edememiştir. Bu duruma karşı III. Selim denge politikası izlemeye çalışırken bir yandan da Avrupa'dan istihbarat alabilmek için *ikamet elçisi* görevlendirmiştir. Bu elçiler Avrupa'da üç yıl süreyle görevlendirilmiştir. İkamet elçilerinin yanında Rum tercümanlar, Sır Kâtibi, Maiyet Memuru ve casus memur sıfatıyla görevliler bulunmaktaydı. Seçilen elçilerin siyasi tecrübelerinin bulunmaması, yabancı dil bilmemeleri, ihanet içerisinde olan Rum tercümanlardan faydalanmaları sebebiyle on sekizinci yüzyılın sonlarında ikamet elçileri başarılı olamamıştır. 1821 yılında Yunan isyanının başlaması ile birlikte Rum tercümanlar, ikamet elçilerine yanlış bilgi vermiştir. Ancak 1834 yılında posta hizmetlerinin Osmanlı Devleti'nin garantisine girmesi ile birlikte haberleşme ağı hız kazanmış, güvenilir tercümanlar ile istihbarat ağı genişlemiştir (Aysal, 2007:530-534).

On dokuzuncu yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nde jurnal teşkilatı kurulmuştur. Jurnal birisi hakkında gizli bilgi toplama anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti'nin jurnal teşkilatı yapılanmasında sistematik bir örgütlenme olduğu belirtilmektedir. Jurnal teşkilatında görev yapan kâtipler, arşivleme ve not tutma konuları üzerinde tecrübeli kişilerden oluşmaktadır. Kâtiplerin tutmuş olduğu ve arşivlediği bu defterlere Jurnal Defteri adı verilmiştir. Jurnal teşkilat kâtiplerinin arşivleme zamanları günlük ve haftalık olarak gerçekleşmiştir. Kâtiplerin rüşvet ve asılsız kayıt almalarından ötürü Osmanlı coğrafyasında yer alan bazı Jurnal kâtiplikleri kapatılmıştır (Pehlivanoğlu, 2002:655; Dumanoğlu, 2013:331-335). Osmanlı Devleti'nin Jurnal Teşkilatı sistematik bir şekilde arşivleme ve raporlama çalışmaları yapsa da liyakatin sağlanamaması ile birlikte kurumsal bir yapıya sahip olamaması sebebi ile uzun ömürlü olamamıştır.

On dokuzuncu yüzyıl sonlarında Osmanlı Devleti'nin *ateşe talimnamesi* çıkarması ile birlikte askerî istihbarat yapılanmasının ilk temelleri atılmış oldu. Bu talimname ile birlikte ateşemiliter ve ateşenevallerin görev yetki ve sorumlulukları net bir şekilde belirtilmiştir. I. Dünya Savaşının yaklaşması ile birlikte Avrupa'da her devlet askerî istihbarat servisi kurmaya başlamıştır. Osmanlı'da askerî istihbarat çalışmaları ateşeler ile gerçekleşse de Osmanlı Genelkurmayına bağlı şebhenderler de ayrıca askerî istihbarat faaliyetlerine dahil olmuşlardır. Ateşemiliter, ateşenevaller ve şebhenderler ast üst ilişkisiyle dikey bir organizasyonla yapılmışlardır. Almanya'nın Osmanlı askerî sistemine müdahil olması sebebi ile Alman komutanlar, Osmanlı ateşemiliterlerine raporlama yapma tekniklerini öğretmiştir. Osmanlı Devleti'nin ateşemiliterinin en iyi örneklerinden biri olan Mustafa Kemal Atatürk, otoriter devletlerden bilgi almanın zorluğunu açıklamıştır. Bu durum ile beraber günümüz konsolosluklarına örnek teşkil eden Osmanlı şebhenderleri de yabancı devletlerin askerî kuvvetlerini araştırmakla görevlendirilmişlerdir (Aydın, 2020:337-341). Osmanlı Devleti'nin on dokuzuncu yüzyıl başlarında gerçekleştirmiş olduğu istihbarat yapılanmaları günümüz istihbarat

çalışmalarının temelini oluşturduğu gibi kurumsallaşmış istihbarat çalışmalarının da en net örneğini göstermektedir.

Osmanlı'da en etkili muhaberat teşkilatı ise 1913-14 yıllarında kurulan Teşkilat-ı Mahsusa ile gerçekleşmiştir. II. Abdülhamid'in hafiye sisteminin devamı olarak Talat Paşa, Enver Paşa ve Cemal Paşa'dan oluşmuştur. İdari hiyerarşisi, genel merkezi, yöneticileri, yardımcı yöneticileri, bölge sorumlularından oluşan yapıları bulunmaktadır. Enver Paşa propaganda ile birlikte kendisinin söz konusu diğer teşkilat ajanlarının faaliyetlerinden haberdar edilmesi konusuna hassasiyet ile yaklaşmış, espionaj ve kontrespiyonaj faaliyetlerine önem vermiştir. Osmanlı askerlerinden olan Cevat Bey'in de Teşkilatı Mahsusa'dan söz ederken muhaberat olarak ifade ettiği şu sözlerinden anlaşılmaktadır: *Tabî bu muhaberat mevcuttur. Teşkilâtı Mahsusa'nın dosya memurları vardır; ne sûretle muhaberat vûkû bulduğunu hatırlamıyorum* (Özdemir, 2013:16; Koçak, 2006:171-178).

9 Şubat 1915 yılında şifreli yazışmaların önemi Osmanlı Devleti'nde özellikle resmî belgelerde belirtilmiştir. Devlete ait kriptolu yazışmaların üzerinde... *gayet mahremdir. Bizzat hal olunacaktır* ibaresi yazılırken aciliyeti olan yazıların üzerinde *müsta'cel* ibaresine yer verilmekte, şifre, okuyan tarafından çözülmekteydi. Örneğin:

*Sifre muhâberâtının en emîn ve mahrem ellerde ve sûret-i muntazamada hüsn-i cereyânını te'mîn için müttehaz tedâbir cümlesinden olarak mevâdd-ı âtiyede **usûl** ittihâz kılındı.*

1- Devlet'in serâir-i siyâsiyye ve askeriyyesine müteallik ve işsâında mahâzîr-i mühimme tevellüdü melhûz olan şifrelerin bâlâsına "Gâyet mahremdir. Bizzât halledilecektir." ibaresi yazılacaktır.

2- Bu kabîl şifreler buraca bizzât hall ü akd edilmekte olduğundan bu cihet te'mîn olunmak ve lede'l-icâb bir müddet-i cüz'iyeye te'hîrinde beis olup olmadığı anlaşılacak üzere şifre muhteviyâtı bir dakika bile tehhura mütehammil değilse ibâre-i mezkûrenin yerine "Müsta'cel" işâreti konulacaktır.

*3- İşbu işârât ile buradan çekilen telgrafnâmelerin hall ü akdi bizzât tarafınızdan icrâ edilmelidir. Alelâde **tahrîrât-ı mahremâneyi** muhtevî şifrelere işâret konulmayacaktır. Bu üç mâddenin aynen tatbîkına itinâ buyu-rulması ta'mîmen tebliğ olunur. (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2017:385).*

Osmanlı Devleti bünyesinde çalışıp ancak devlet aleyhine faaliyet gösteren ajanların idam cezası da keza şifreli yazışmalarla karar alıcıya bildirilmekteydi. Bu husus Osmanlı Devleti'nin istihbarat faaliyetlerinin hukuksal çerçevede gerçekleştirildiğini göstermektedir. Örneğin, İstanbul'da ikamet eden Selanik doğumlu Musevilerin, Osmanlı Devleti'ne karşı casusluk yapma faaliyetleri 18 Mart 1916 tarihinde Osmanlı Devleti büyükelçiliklerine şifreli haber mektubu ile haber verilmiştir (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2017:384-389).

1920 yılında İttihat ve Terakki Cemiyetinin devamı niteliğinde olan Karakol Cemiyeti kurulmuştur. Devletin kurumlarında kadrolaşarak istihbarat faaliyetleri icra etmiştir. Örneğin, Karakol Cemiyeti gümrüklerde kadrolaşarak Anadolu'ya depolardan silah ve mühimmat kaçırmıştır. Yabancı elçiliklere ajan yerleştiren Karakol Cemiyeti sistematik bir şekilde yapılanmıştır. Cemiyet kendi yönetmeliğini oluşturmuştur. Ayrıca merkez komite ve kadrolarında asker bulundurarak organizasyon şemalarını oluşturmuşlardır. Kendi iç denetim mekanizmasını geliştiren cemiyet için gizlilik en önemli misyon olmuştur. 16 Mart 1920 tarihinde İtilaf Devletlerinin İstanbul'u işgal etmesinin ardından cemiyetin merkezine yapılan baskınla kapatılmıştır (Remzi, 2008:18). Karakol Cemiyetinin lağvedilmesinden sonra 1921 yılında Zabitân Grubu kurulmuş ancak halk içerisinde deşifre olmalarından dolayı ismi *Yavuz Grubu* olarak değiştirilmiştir. Ancak İngiliz istihbaratının ajanlarının Yavuz Grubuna sızmasından ötürü güvenilirliğini yitirmiştir. 1920 yılında ise farklı bir istihbarat yapılanmasına girmiş olan Hamza

Grubu, dönemin diğer istihbarat yapılanmalarına göre daha planlı ilerlemiştir. Hamza Grubu beş şubeden oluşmuştur bunlar:

Birinci Şube; Haberalma, yayın ve propaganda, Yunan Ordusu ve harekâtı hakkında bilgi toplama ve ajanların yetiştirilmesinden sorumludur. Kısaca istihbarat şubesidir.

İkinci Şube; Teknik bilgi desteği (telsiz, telgraf, diğer muhabere malzemeleri) subay temini, sevki ve kurye bulunma şubesidir. (Kıtaat-ı Fenniye)

Üçüncü Şube; Personel işleri ile alakadar olan şubedir. (Muamelat-ı Zatiye Şubesi).

Dördüncü Şube; Mühimmat ve harp malzemesi temin etmek, silah mühimmat ve savaş araç gereci yapmaya yatkın zanaatkârları bularak Anadolu'ya aktarmakla görevlendirilmiştir. Kısaca mühimmat şubesidir.

Beşinci Şube; Levazım işleri ile meşgul olan şubedir.

Yukarıdaki yapılanmaya ek olarak kriptolojiye önem veren Hamza Grubu, haberleşme ağını şifreli olarak gerçekleştirmiştir. Hamza Grubunun olası deşifre olması durumunda farklı isimlerle anılma kararı almışlardır. Nitekim İngilizlerin, grubu deşifre etmesi ile birlikte, 23 Şubat 1921 tarihinde *Muharip Grubu*, nihayet 31 Ağustos 1921 tarihinde de *Felah Grubu* adlarını almıştır (Güney, 2008:20-25).

Osmanlı Devleti özellikle maaşlı casus temin etme politikasının ardından hızlı haberleşme ağı (posta ağı) kurarak kurumsallaşma adımlarını atmıştır. Ancak maaşlı tercümanların yanına görevlendirmiş oldukları kâtip ve tercümanların Osmanlı Devleti aleyhinde casusluk faaliyeti yapması, rüşvet alması, diğer istihbarat teşkilatlarının ifşa etmesi, Osmanlı Devleti'nin istihbarat yapısındaki kurumsallaşma hareketine gölge düşürmüştür (Çelebi, 2018:38).

1895 yılında Alman General Goltz Paşa'nın Osmanlı askerî ateşelik makamına raporlama, kayıt etme ve arşivleme yöntemlerini öğretmesi, Osmanlı Devleti askerî istihbarat birimlerinin kurumsallaşması adına muhakkak ki kayda değer bir gelişmedir. Goltz Paşa, Osmanlı askerî ateşelerine nasıl bilgi sahibi olunacağını, güvenilir dost bulma gibi yöntemlerini öğretmiştir. Literatürde Goltz Paşa'nın Osmanlı askerî ateşelerine öğretmiş olduğu sistemin Osmanlı Devleti askerî istihbaratının kurumsallaşması yönünde önemli bir adım olduğu belirtilmektedir. Ancak kurumsallaşma çerçevesinde örgüt kültürünün oluşturulması açısından bir dezavantaj yarattığı da bu durumun kaçınılmaz sonucu olmuştur. *Örgütler İçin Kurumsallaşmanın Önemi* başlığında belirttiğimiz üzere örgütlerin taklit ile kurumsallaşma sürecine girmesi mümkündür. Ancak spesifik bir alan olan istihbarat konusunda taklit ve modeller ile kurumsallaşma girişimlerinin örgüt kültürüne negatif etki edeceği göz ardı edilmemelidir. 1915 tarihinde Osmanlı Devleti'nin istihbarat yaklaşımlarının daha bağımsız ve sistematik bir duruma gelmesi ile birlikte yabancı devletlerin istihbarat teşkilatları ile istihbarat alışverişi sağlanmıştır. Örneğin, Humann'ın Enver Paşa'ya hitaben yazdığı üçüncü mektupta Bükreş'te bir grup Ermeni Kaldani Yahudisi tespit ettiği belirtilmektedir. Ermeni Kaldani Yahudilerinin İstanbul'da bir suikast planlama ihtimali olduğunu belirten Humann, haklarında daha fazla bilgi, hatta fotoğraf edinmeye çalışacağını belirtmiştir. Ayrıca ihanet etme ihtimali nedeniyle pek güvenilir bulunmayan Osmanlı Ermeni memurlarının sınırlardan uzak tutulmasını tavsiye etmiştir (Yıldız, 2012:240-262; Kılıç, 2016:199-120, Merdan, 2012:225-226).

On altıncı ve on yedinci yüzyılda Osmanlı Devleti'nin istihbarat çalışmalarına kurumsallaşmış iddiasında bulunmak yeterli değildir. Ahmet Yüksel'e göre Osmanlı Devleti'nin maaşlı istihbarat memurları kurumsal bir istihbarat anlayışının tezahürü anlamına gelmez. Osmanlı Devleti'nin istihbarat yaklaşımına karşı karamsar bir tablo çizmektedir. İlk modern istihbarat teşkilatı olarak 1913 yılında kurulan Teşkilat-ı Mahsusa, Osmanlı Devleti'nin modernleşmiş istihbarat anlayışının en net örneğini ortaya koymaktadır (Yüksel, 2013:136-137;

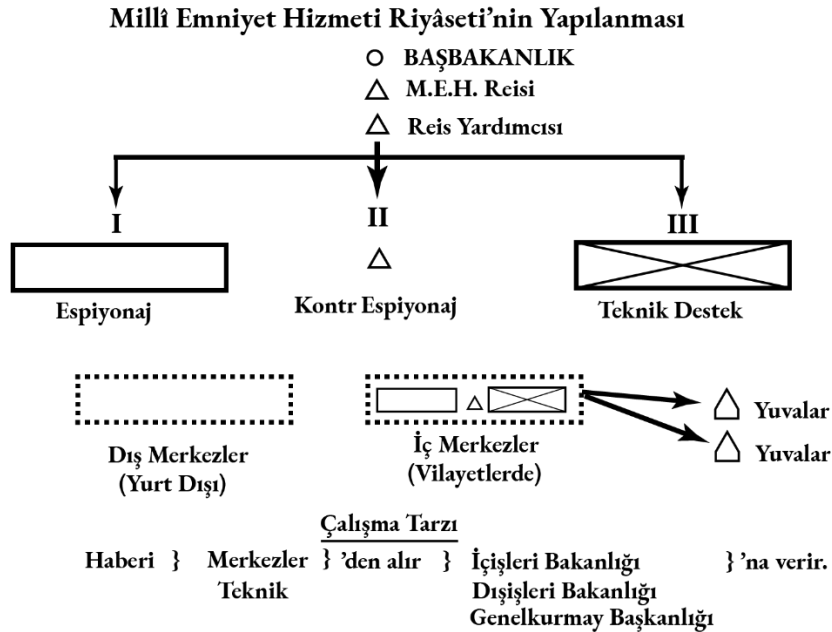
Stoddard, 2016:100-115; İlter, 2002:2-20). Propaganda ve gayr-i nizami harp alanında uzmanlaşan Teşkilat-ı Mahsusa tam manası ile kurumsallaşmış bir kimliğe sahip olmasa da modern Türkiye Cumhuriyeti istihbarat anlayışının temel taşıdır.

2.1. Cumhuriyetin Kurulması ile Birlikte Kurumsallaşan İstihbarat

1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte devlet sıfırdan yeni bir düzen ve güvenlik politikası benimsemiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra devlet kurumları çağın yeniliklerine ve Anadolu'nun ihtiyaçlarını karşılayacak kurumsal bir yapıya sahip olmuştur. Devlet birimlerinin kurumsal bir yapıya girebilmesi ve öncelikle Devletin her alanında etkili olabilmesi için eski tip organizasyon şeması ve politikalara son verilmesi ile başlamıştır.

4 Ekim 1923 tarihinde Felah Grubunun faaliyetlerine son verilmiştir. 15 Haziran 1926 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk'e İzmir'de gerçekleştirilmeye çalışılan suikast girişiminin ardından devletin yeni bir istihbarat teşkilatı ihtiyacı olduğu netlik kazanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk bu konu için şu açıklamada bulunmuştur: *Bu böyle olmaz, muasır devletlerde olduğu gibi biz de modern bir istihbarat teşekkülü kurmak mecburiyetindeyiz.* Bu doğrultuda Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi 6 Ocak 1926 tarihinde 10152 sayılı *Çok Gizli ve Kişiyeye Özel* gizlilik dereceli tebligat ile Cumhuriyetin ilk istihbarat teşkilatı Milli Emniyet Hizmetleri kurulmuştur. Milli Emniyet Hizmetleri'nin görev, yetki ve sorumlulukları net bir şekilde belirtilmiştir (İlter, 2002:20-21).

Şekil 1. 1940 Yılında Milli Emniyet Riyaseti'nin Yapılanması

Kaynak: İlter, 2002:40.

Örgütler için kurumsallaşma hareketleri, kurumsallaşmış örgütlerin model alınması ile de gerçekleşebilir. On dokuzuncu yüzyılda Almanların Osmanlı istihbarat servisini kurumsallaşmasına yönelik çalışmalarını örnek gösterebiliriz. 1926 tarihinde Alman Genelkurmay İstihbarat Servisi Başkanı Albay Walther Nicolai ile Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey, Milli Emniyet Hizmeti Riyasetine Dış İstihbarat Bölümünün organize edilme projesi için görüşmüşlerdir. Albay Walther Nicolai, Milli Emniyet Hizmeti Riyaseti Dış İstihbarat Bölümü için Dış İstihbarat Bölümü'nün organizesi ile verilecek istihbarat kursları üzerine ücreti mukabilinde çalışma gerçekleştirecekti. Bu proje rafa kaldırılmış ama Türkiye Cumhuriyeti'nin istihbarat çalışmalarının geçmişi tecrübeleri ile birlikte daha profesyonel organize olmasına sebep olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Milli Emniyet Hizmetininin bütçesi, görev yetki ve sorumlulukları,

ajan ve memurları, departmanları net bir şekilde belirlenerek kurumsal kimliğini kazanmıştır (İlter, 2002:30-39).

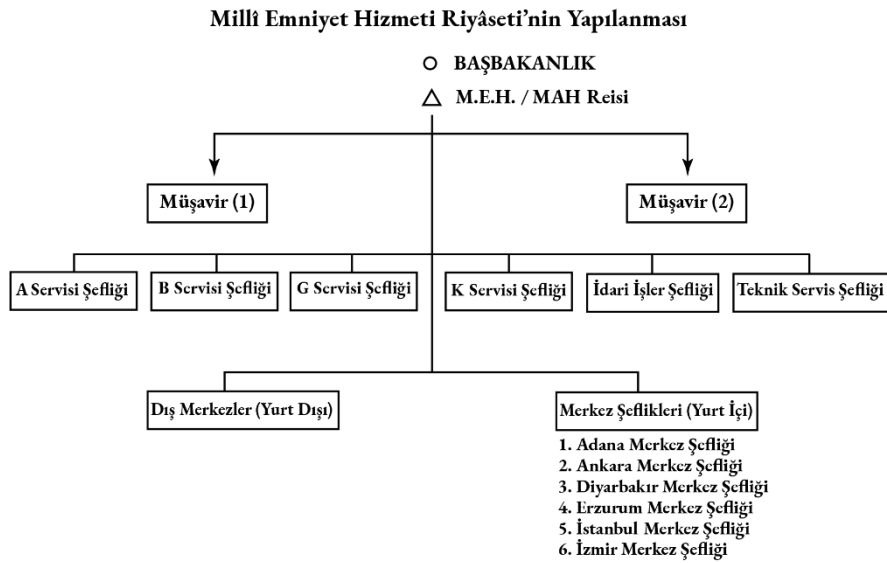
Şekil 2. Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Başkanlığı Teşkilat Şeması

Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü, 2022 (<https://www.egm.gov.tr/istihbarat/teskilat-yapilanmasi>)

1937 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli güvenlik konularından bir tanesi yabancı istihbarat ajanları olmuştur. 4 Haziran 1937 tarihinde Teşkilat Kanununun 16. maddesinin (a) bendi 5. fıkrasına göre, doğrudan emniyet müdürüne bağlı, ajanlarla alakalı iş ve işlemler ile umum müdürünün verdiği hususi görevleri yapmakla görevli olan, *Önemli İşler Müdürlüğü* kurulmasıyla mevcut İstihbarat Başkanlığının temelleri atılmıştır. 1983 yılında ise İstihbarat Daire Başkanlığı olarak adlandırılmıştır. 22 Ocak 2020 tarihinde İstihbarat Başkanlığı olarak yeniden yapılandırılmıştır (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2022).

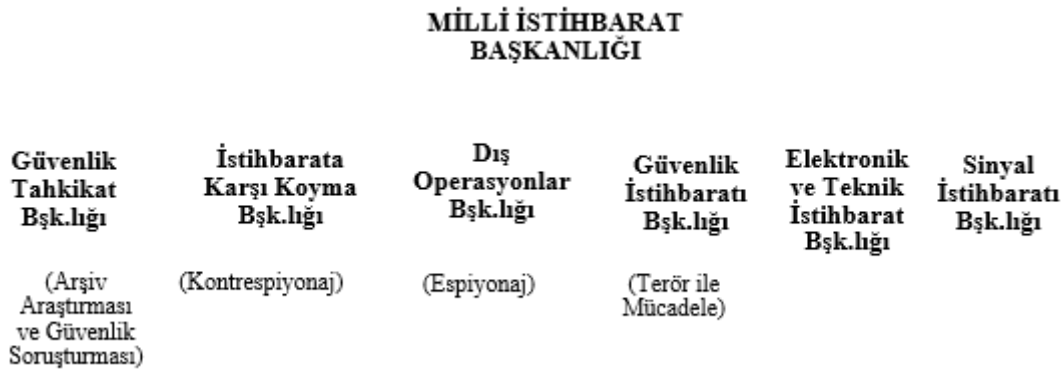
Şekil 3. 1962-1963 Yıllarında Milli Emniyet Hizmeti Riyaseti'nin Yapılanması

Kaynak: İlter, 2002:42.

II. Dünya Savaşı sonrasında ideolojilerin uluslararası sistemde etkililiği hızla artmıştır. Bu durum Soğuk Savaş ile birlikte zirveye ulaşmıştır. Özellikle Soğuk Savaş döneminde bilim ve teknoloji devlet politikalarını doğrudan etkilemeye başlamıştır. Devletler bu dönemde bütün birimlerini yeniliğe adapte etme girişiminde bulunmuşlardır. Bu doğrultuda Türkiye Cumhuriyeti istihbarat anlayışını da bu yeniliğe adapte etmeye çalışmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin istihbarat sistemi salt askerî istihbarat anlayışından ziyade çok yönlü bir istihbarat anlayışına haklı olarak sahip olması gerekmiştir. Askerî, siyasi, iktisadi, ticari, mali, sınai, ilmî teknik, biyografik, psikolojik ve milli güvenlikle ilgili istihbaratı Devlet Çapında üretmek amacıyla, 06 Temmuz 1965 tarih ve 644 sayılı *Millî İstihbarat Teşkilat Kanunu* çıkarılmıştır. 22 Temmuz 1965 tarihinde yürürlüğe giren bu kanun ile Başbakanlığa bağlı olarak Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) kurulmuştur (İlter, 2002: 40-100).

Şekil 4. Millî İstihbarat Başkanlığı Teşkilat Yapılanması

Kaynak: *Millî İstihbarat Teşkilâtı, 2022* (<https://www.mit.gov.tr/teskilat.html>)

Millî İstihbarat Teşkilatı'nın kurumsal kimliği aslında Osmanlı Devleti'nin kurumsallaşma çalışmalarının tecrübelerinden elde edilen kazanımın yirmi birinci yüzyıla yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Millî İstihbarat Teşkilatı'nın kamuoyu ile paylaştığı dokümanlarda bu vurgulanmaktadır. Dönemin koşulları göze alınarak kurumsallaşma yapılanmalarında modeller alınması gayet doğal olsa da yirmi birinci yüzyılda devletlerin refleks noktası olan istihbarat yapılanmaları milli bir şekilde gerçekleşmiştir.

Millî Savunma Bakanlığı bünyesinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Hava, Kara ve Deniz Kuvvetlerinin istihbarat servisleri de bulunmaktadır. Her bir kuvvetin istihbarat çalışmaları branşlar doğrultusunda gerçekleşmektedir. Millî Savunma Bakanlığı Genel Müdürlüğü, Genel Müdür Yardımcılığına bağlı Harekât İstihbarat Koordinasyon Dairesi Başkanlığı birimi, kuvvetlerin istihbarat koordinasyon ve değerlendirmesinden sorumludur (Millî Savunma Bakanlığı, 2022)¹.

Sonuç

Kurumsallaşma örgütlerin daha sistematik bir şekilde hareket edebilmesi için önemli bir faktördür. Ayrıca kurumsallaşan örgütler hem meşruluk kazanır hem de uzun ömürlü bir yapı içerisinde olurlar. Örgütler hızlı karar alma ve stratejik planlama gibi durumları daha istikrarlı bir şekilde gerçekleştirebilirler. Kurumsallaşmayı başaran örgütler aynı zamanda kendi örgüt kültürlerini belirleyecekleri gibi gelecekte evrilecek olan örgüt kendi kimliğini de daha hızlı kazanacaktır.

Ioanna Iordanou Venedik istihbaratının kurumsallaşma sürecinde arşivleme, kriptoloji, örgütün çevre ile adaptasyonu hususlarını vurgulamakta ve on altıncı yüzyılda Venedik istihbarat servisinin kurumsallaşma sürecine girdiğini belirtmektedir. On altıncı yüzyılda Osmanlı Devleti

de kendine münhasır bir şekilde istihbarat servislerini kurumsal bir yapı içerisine sokmaya çalışsa da dönemin siyasi ve diplomatik konjonktürü bu duruma engel olmuştur. Ancak kurumsallaşamayan Osmanlı istihbarat teşkilatlarının başarısız bir istihbarat yapılanmasına girdiğini söylemek haksız bir yorum yapılmasına sebep olacaktır. Osmanlı Devleti'nin on beşinci yüzyılda kurmuş olduğu istihbarat teşkilatlarının ömrü yaklaşık 100 yıl sürmüştür. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti'nin istihbarat yapılanmasını başarısız görmek yanıltıcı olur. Ancak dönemin yeniliklerine adapte olamadığını belirtmemiz adil bir sonuca varmamıza yardımcı olacaktır.

Osmanlı Devleti istihbarata her dönem önem vermiştir. Ancak azınlık ayaklanmaları ve ihanetleri, emperyal devletlerin işgal hareketleri, Avrupa'daki teknolojik gelişmelere adapte olamaması, daha büyük ve kitlesel savaşların meydana gelmesi Osmanlı Devleti'nin istihbarat anlayışını Avrupa istihbarat anlayışına göre daha spesifik bir hale getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin istihbarat servislerinin her kurumsallaşma girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış gibi olsa da bir sonraki Osmanlı istihbarat örgütü için tecrübe oluşturmuştur. Bu süreç modern Türkiye Cumhuriyeti'nin yirmi birinci yüzyıl istihbarat anlayışına da katkı sağlamış ve Türkiye Cumhuriyeti istihbarat örgütlerinin kendine has kazandığı örgüt kültürü daha da pekiştirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte uluslararası konjonktür de bir o kadar değişime uğramıştır. II. Dünya Savaşı, uluslararası alanda ideolojilerin baskın olması, savaş teknolojilerinin hızla gelişmesi, bilim ve teknolojinin toplum, devlet ve güvenlik alanlarına çok fazla girmesi, istihbarat servislerini de yeni yapılanmalara yönelmesini gerekli kılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bu doğrultuda 1923 yılından itibaren istihbarat anlayışını daha kurumsal bir yapı içerisine sokma gayreti 1965 yılı ile birlikte günümüz kurumsal istihbarat anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bu sayede Türkiye Cumhuriyeti'nin istihbarat faaliyetleri de etkinlik kazandığı gibi uluslararası konjonktürde de Türkiye Cumhuriyeti istihbarat politikaları saygınlık kazanmıştır. Bunun en belirgin örneği teknolojinin de kullanılması ile birlikte terör örgütlerinin sınır içi ve dışında nokta operasyonlar yapmasıdır.

Kurumsallaşan istihbarat anlayışı ile birlikte daha hızlı karar alma ve müdahale etme gibi durumlar bir avantaj yaratmaktadır. Ancak kurumsallaşmanın yanında bürokrasinin vermiş olduğu yük istihbarat servisleri üzerinden alınmalıdır. Bu sayede organizasyon şeması içerisinde daha hızlı ve güvenilir bilgi akışı sağlanabilir.

Kaynakça

- Akyar, M. (2014). *Kurumsal Kimliğin Yansıtılması ve Kütüphanecilik/ Yayıncılık Standartları Açısından Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kültür Yayınları* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı.
- Aydın, Ç. Ö. ve Tan, F. Z. (2019). Kurumsallaşma: Kavramsal Bir İnceleme, *Alın Teri Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 225-235.
- Aydın, S. (2020). Osmanlı Devleti'nde Askerî İstihbarat (1864-1914) (Kitap İncelemesi). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 65, 332-338.
- Aysal, N. (2007). Çöküşten Mütarekeye Osmanlı'da Haber Alma. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 10(40), 523-540.
- Çelebi, A. (2018). *II. Abdülhamit Döneminde Balkanlar ile İlgili İstihbarat Raporları*, [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2017). *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat*. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Dumanoğlu, S. (2013). Mehmet Zahit Yıldırım, Osmanlı Devleti'nde Jurnal Teşkilatı (1835-1860). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 32(53), 331 – 336.
- Emniyet Genel Müdürlüğü (2022) Tarihçe. <https://www.egm.gov.tr/istihbarat/istihbarat-tarihce> (Erişim Tarihi: 26.12.2022).
- Erbaş, S. (2022). Kamu Kurumlarının Kurumsallaşması ve Markalaşması. *Ombudsman Akademik Dergisi*, 8(16), 215-256
- Ercan, Y. (1983). Osmanlı Askerî Kuruluşlarından Voynuk Örgütü. Birinci Askerî Tarih Semineri: Bildiriler, Ankara, s. 109-126.
- Eroğlu, H. (2003). Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nin İstihbarat Stratejileri. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 22(34), 11-33.
- Fleck, D. (2007). Institutionalization and Organizational Long-Term Success, *Brazilian Administration Review*, 4(2), 64-80.
- Güney, R. (2008). *Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyet Dönemine İstihbarat Teşkilatlarının Tarihi Süreçleri ve Polis İstihbarat Tarihi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlter, E. (2002). *Millî İstihbarat Tarihçesi*. Ankara: MİT Basım Evi.
- Iordanou, I. (2019). *Venedik Gizli Servisi: Rönesans'ta Bir İstihbarat Teşkilatı*. (Çev. F. Yücel) İstanbul: Kronik Yayınları.
- İskora, M. M. (1944). *Türk Ordusu Kurmaylık (Erkan-ı Harbiye Tarihçesi)*. Ankara: Harp Akademisi Matbaası.
- Kılıç, S. (2016). Alman Deniz Ataşesi Humann'ın Mektuplarında Enver Paşa. *Bilig*, 0(77), 109-130.
- Koçak, C. (2006). Ey Tarihçi Belgen Kadar Konuş: Belgesel Bir Teşkilatı Mahsusa Öyküsü. *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 3(243), 171-214.
- Merdan, A. S. (2012). Uluslararası Politikada Kafkasya'nın Yeri. *ÇAVSAM Avrasya Strateji*, 1(1), 223-228.
- Millî İstihbarat Teşkilatı (2022). MİT Başkanlığı Teşkilat Yapılanması. <https://www.mit.gov.tr/teskilat.html> (Erişim Tarihi: 25.12.2022).
- Millî Savunma Bakanlığı (2022). Savunma ve Güvenlik Genel Müdürlüğü <https://www.msb.gov.tr/BakanYardimciBirimler/icerik/bakan-yardimcisi-savunma-ve-guvenlik-gm> (Erişim Tarihi: 26.12.2022).
- Morgenthau, H., (1970a). *Uluslararası Politika Cilt. II*. (Çev. B. Oran, Ü. Oskay) Ankara: Türk Siyasi Bilimler Derneği Yayınları.
- Morgenthau, H., (1970b). *Uluslararası Politika Cilt.I*. (Çev. B. Oran, Ü. Oskay) Ankara: Türk Siyasi Bilimler Derneği Yayınları.
- Özdağ, Ü. (2008). *İstihbarat Teorisi*. Ankara: Kripto.

- Özdemir, A.B. (2013). Türk İstihbarat Tarihi ve Atatürk. *Ankara Barosu Hukuk Gündemi Atatürk Özel Sayısı*, 16, 16-17.
- Özkara, B. (2000). Kurumsallaşma Teorisinde Örgütsel Değişim Sorunu. *Afyon Kocatepe Journal of Economics and Administrative Science*, 2(1), 1-18.
- Pakalın, Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: M.E. Basımevi.
- Pehlivanoglu, H. (2002). *Ali, Mevâ'idü'n-Nefais fî Kavâ'idü'l-Mecalis*. M. Şeker (Haz.). Ankara: TTK Yayınları.
- Stoddard, P. H. (2016). *Teşkilat-ı Mahsusa*. İstanbul: Arma Yayınları.
- Tacan, N. (1936). *Akıncılar ve Mehmed. II., Bayazıt. II Zamanlarında Akınlar*. İstanbul: Askerî Matbaa.
- Toker, H. (2018). Komutanların Kaleminden Balkan Savaşları Sürecinde Ordu-Siyaset İlişkisi ve Bozguna Etkisine Yönelik Eleştiriler, *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 1(1), 1-15.
- Topbaş, A. (2021). *Kurumsallaşma Sürecinde Yaşanan Sorunlar Bağlamında Kayırmacılık Sorunu: Denizli İlinde Bir Araştırma* [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tzu, S. (2017). *Savaş Sanatı*. (Çev. P. Erturan) İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Wolfberg, A., & Young, B. A. (2016). Is Intelligence an Instrument of National Power? *American Intelligence Journal*, 33(1), 26-30.
- Yıldız, G. (2012). Osmanlı Dış Askerî İstihbaratında Formelleşme: Elçiliklerde Ataşemiliterliğin İhdası ve Osmanlı Askerî Ataşe Raporları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 0(17), 239-265.
- Yüksel, A. (2013). *II. Mahmud Devrinde Osmanlı İstihbaratı*, İstanbul: Kitap Yayınevi

¹ Osmanlı Devleti istihbarat örgütlerini kurumsallaştırmaya çalışırken, köklü askerî sistemini on dördüncü yüzyılda kurumsallaşmaya başlamıştır. Osmanlı askerî sistemi on dokuzuncu yüzyılda kurumsal kimliği geliştirilmeye başlandı. Günümüz Genel Kurmay Başkanlığının temeli olan Bab-ı Seraskeri Teşkilatı yine bu dönemde kurulmuştur (Pakalın, 1993:176). Kurumsallaşma yolunda büyük adımlar atan Osmanlı ordusu, modernizasyon ve ordunun eğitimi alanında dönemin standartlarına ulaşmakta zorlanmıştır (Toker, 2018:16). On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi kurulmuştur. Teşkilatlanma şemasının 2. Şubesini istihbarat oluşturmaktadır. Ancak istihbarat şubesi hakkında bilgilere ulaşılamamıştır (İskora, 1944:13).